

egyben helyet adott az egyik legragyogóbb reneszánsz udvarnak.

A szerző egy-egy külön fejezetet szentelt a Sforzák pénzeinek, illetve címerének. Az utolsó két fejezet pedig a Sforzák Milánón kívüli két ágával foglalkozik. Giacomo Attendolo egyik törvénytelen fiának házasságkötésekkel és testvére, Francesco segítségével sikerült Pesaro urává válnia. A szerző részletesen bemutatja ezt az ágat kihalásáig, 1561-ig. Giacomo Attendolo egy másik

törvénytelen fia, szintén házasságkötéssel, Santa Fiore ura lett. Ez az ág még ma is él.

Caterina Santoro korabeli forrásokon alapuló, „levéltáros alapossággal” megírt monográfiája amellel, hogy mindvégig élvezetes olvasmány, alapvető munka Milánó, illetve a Sforza család története iránt érdeklődők számára.

Pete László

Éles Csaba: A szépségtől a megszállottságig
Itália kultúrája 1401 és 1600 között
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995, 260 o.

Az olasz kultúra nagy korszakai közül a reneszánsz a legismertebb és legelismertebb világszerte, így hazánkban is. Nálunk — az olasz középkor, barokk, felvilágosodás és romantika tartós mellőzöttségéhez képest — különösen gazdagnak tűnik a reneszánszról szóló irodalom. S noha ennek túlnyomó része képzőművészeti tárgyú, azért olyan alapvető korszak-monográfiák is megjelentek nyelvünkön, mint Jacob Burckhardt, Eugenio Garin, Leonyid Batkin vagy — legújabban — Peter Burke könyve. Magyar szerzőktől is szép számmal láttak napvilágot művek, de tematikai és terjedelmi szempontból többnyire behatároltabbak: főleg kis-monográfiák és tanulmányok. Az utolsó átfogó szintézis-kísérlet 1967-ből való: Heller Ágnes *A reneszánsz ember* című monográfiája azonban ideológiai elkötelezettsége — helyesebben megkötöttségei — okán mára igencsak elavult.

Csaknem harminc év óta Éles Csaba az első magyar szerző, aki az egész korszakot felölelő szintézis igényeivel írt monográfiát az olasz reneszánszról. A Nemzeti Tankönyvkiadónál megjelent könyve — *A szépségtől a megszállottságig* — már alcímében — *Itália kultúrája 1401 és 1600 között* — igen am-

biciózus, merész vállalkozást ígér, hiszen a klasszikus antikvitás után s a felvilágosodás és romantika kora előtt nehéz lenne még két olyan sokszínű, sokarcú, zsenikben és remekművekben oly gazdag századot találni, mint a Quattrocento és a Cinquecento, az olasz XV. és XVI. század.

Nem könnyítette meg a monográfus dolgát az olasz reneszánsz policentrizmusa sem, vagyis az a tény, hogy e korban a kultúra fő központjai olyan, egymástól erősen különböző politikai-társadalmi berendezkedésű városok, illetve városállamok voltak, mint Firenze, Velence és Róma. Ezek a „címszereplői” az egyes részeknek (melyeket egy, a többi centrumot tárgyaló rész egészíti ki). Az anyagnak ez a városokra való felosztása kézenfekvő és indokolt volt, habár óhatatlanul azzal járt, hogy a pályájuk során különböző városokban tevékenykedő művészek — pl. Leonardo vagy Michelangelo — életművét „feldarabolta”.

Hatalmas, sokrétű és szerteágazó anyagot dolgozott fel minden elismerést megérdemlő módon Éles Csaba. Az előszóban valósággal elkápráztatja olvasóját felsorolva, mi mindenről fog írni ebben az egyetlen könyvben: „Az első körben a társadalomról

beszélünk. Az államról, a politikai élet és a hadtörténet fontosabb eseményeiről; majd a gazdaságról, a technikai feltételekről és a mindennapi élet anyagi kultúrájáról; végül az erkölcsökről, a lelki-érzelmi életéről, a vallásról és az egyházzal. A második ciklusban — egyelőre a képzőművészetek kivételével — már a kulturális élet a téma. Az ideológia, a filozófia és a tudományok; a nevelés, művelődés és szórakozás; az irodalom, a színház, a muzsika és a tánc. S végül a harmadik íve a gondolatmenetnek a képzőművészeteké: az építészeté, a szobrászaté és iparművészeteké, a grafikaé és festészeté.”

Ilyen — stílszerűen szólva: reneszánsz — sokoldalúsággal a magyar olvasó az utóbbi években csak Egon Friedell népszerű század eleji sorozatának, Az újkori kultúra történetének II. kötetében, a *Reneszánsz és reformáció* címűben találkozhatott. Az esziszikus–zsurnaliszta stílusú Friedellnél azonban tankönyvként határozza meg művét, mely „elsősorban az egyetemeken és főiskolákon művelődéstörténetet hallgatók számára készült”. Az ő további elmélyülésüket segíti elő a kötet végén található gazdag bibliográfia, a reneszánszról magyarul megjelent könyvek bőséges jegyzéke.

A szerző tudásanyaga valóban imponáló, sokoldalúsága kivételesnek mondható mindinkább szakosodó, sőt szakbarbárságba hajló korunkban. Néha azonban a tanulhatóságnak s az olvasmányosságnak is ártanak a túl hosszú felsorolások: amikor — mint pl. a 73., 95., 125., 174., 226. oldalon — bekezdéseken, olykor lapokon keresztül szinte kizárólag nevek, címek, évszámok sorakoznak.

Ilyen sok és sokféle ismeretanyag feldolgozásakor talán senki sem lenne képes arra, hogy mindig eltalálja a tökéletes arányokat. Ebben a könyvben Masaccio, Palestrina vagy (a lengyel) Kopernikusz külön

fejezetet kap, míg Guicciardininak be kell érnie 7 sorral (és még néhány futó említéssel), Ariostónak pedig csupán egy rövid bekezdés jut. Festőket, zeneszerzőket, természettudósokat, történétírókat és költőket bajos dolog összehasonlítani, könyvének jellege, illetve terjedelmi arányai mégis erre kényszerítik a szerzőt.

Mély tartalmi elemzésre, bírálta, szakmai vitára egy ilyen recenzió nem alkalmas. Ezért csupán jelezném egy észrevételemet. A manierizmus fogalmát mintha túl tágan értelmezné a szerző: oda sorolja Tassót, Marinót, Michelangelót (49., 140. o.), sőt rokonítja vele Machiavelli állambölcseletét is (140. o.).

Az ilyen apróbb észrevételek nem kérdőjelezik meg Éles Csaba könyvének nagy érdemeit. Megszületett az olasz reneszánsz modern magyar monográfiája, mely széleskörű tudásanyagát világos és olvasmányos stílusban közvetíti, még valószínűleg hosszú időn át, nemcsak tanulók, de művelődő olvasók népesebb körének nemzedékei számára. Gazdag ismeretanyagával együtt átadja nekik a szerző őszinte, rokonszenves lelkesezését a szépség, a kultúra s ezek klasszikus hazája, Itália iránt.

A *szépségtől a megszállottságig* önmagában is kivételes teljesítménye a magyar tudományos ismeretterjesztő irodalomnak és könyvkiadásnak. Még inkább azzá teszi, hogy csupán első kötete egy tervezett nagyszabású sorozatnak, amely az európai kultúra történetét kívánja áttekinteni, egészen az első világháborúig. A sorozatindító könyv eredményei láttán kíváncsi örömmel várjuk a folytatást.

Madarász Imre